

مجموعه گنجینه‌های قرآن

اصلاحاتی بر فهم برخی از آیات قرآن

بر اساس منابع اهل سنت

مؤلف: دکتر صلاح عبدالفتاح النالدی

مترجم: مجتبی دوروزی

اصلاحاتی در فهم برخی از آیات قرآن

مؤلف: صلاح عبدالفتاح الخالدي

مترجم: مجتبی دوروزی

ناشر: نشر احسان

چاپ: مهارت

ت چاپ: اول - ۱۳۹۵

تیراژ: ۲۰۰۰

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰-۳۴۶-۱۶۱-۸

سرشناسه: خالدي، صلاح عبدالفتاح

Khalidi, Salah Abd al-Fattah

تصویبات فی فهم بعض الآيات .فارسی

عنوان و نام پدیدآور: اصلاحاتی در فهم

برخی از آیات قرآن

مؤلف صلاح عبدالفتاح الخالدي : مترجم

مجتبی دوروزی.

تهران: نشر احسان، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰-۳۴۶-۱۷۸-۶

یادداشت: به صورت زیرنویس.

موضوع: قرآن -- بررسی و شناخت

موضوع: قرآن -- علوم قرآنی

موضوع: قرآن -- تأویل

موضوع: تفاسیر -- قرآن -- احادیث

دوروزی، مجتبی، ۱۳۵۲ - ، مترجم

رده ملی کنگره: ۶۰۴ت۲خ/۴/۶۵ BP

شماره ثبت: ۲۹۷/۱۵

شماره کتابخانه ملی: ۳۹۸۸۷۲۲

نشر

فهرست

۵	 فهرست
۹	 مقدمه
۱۷	 ضرورت تدبیر در قرآن
۱۹	 آسان کردن قرآن به خاطر فهم آن
۲۱	 عدم پذیرش برداشت غلط از قرآن
۲۳	 هشدار نسبت به اظهار سخن و رأی ناآگاهانه در خصوص مفاهیم قرآن
۲۹	 انواع تفسیر قرآن
۳۱	 علمی که تأمل کننده‌ی در قرآن بدان نیازمند است
۳۵	 آدابی را که تأمل کننده در قرآن مدنظر قرار می‌دهد
۳۷	 موانع فهم نیکوی قرآن
۴۱	 معتمدین در فهم نیکوی قرآن
۴۳	 پیامبر ﷺ فهم برخی از آیات را تصحیح می‌کند
۴۵	 ۱- رسول الله ﷺ مفهوم دورشته را برای عدی بن حاتم روشن می‌سازد
۴۹	 ۲- رسول الله ﷺ معنای «تنبیه شدن به خاطر گناه و بدی» را روشن می‌سازد
۵۳	 ۳- رسول الله ﷺ منظور از کلمه «ظلم» در سوره انعام را روشن می‌سازد
۵۵	 ۴- رسول الله ﷺ روشن می‌سازد که چگونه مریم خواهر هارون است
۵۷	 ۵- رسول الله ﷺ معنای «ورود به جهنم» را روشن می‌سازد
۶۱	 ۶- رسول الله ﷺ معنای «حسابرسی آسان» را روشن می‌سازد

- صحابه برخی از برداشت‌ها از مفاهیم قرآنی را تصحیح می‌کنند..... ۶۳
- ۱- ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها معنای سعی میان صفا و مروه را برای عروه تصحیح می‌کند..... ۶۴
- ۲- ابویوب انصاری معنای «التهلکه» را روشن می‌سازد..... ۶۵
- ۳- ابن عباس فهم ابن عمر در خصوص همبستری زن و مرد را اصلاح می‌کند..... ۶۷
- ۴- ابن عباس مفهوم «کسانی را که به آنچه کرده‌اند، شاد می‌شوند» را برای ابن حکم مشخص می‌کند..... ۷۰
- ۵- موضع عمر بن خطاب رضی الله عنه در برابر کسانی که با تأویل غلط شراب نوشیدند..... ۷۲
- ۶- صحاح معنای «عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ» / مراقب خود باشید» را روشن می‌سازند..... ۷۴
- ۷- الف. شمه و عروه در خصوص این سخن خدا که می‌فرماید: ﴿وَوَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾..... ۷۷
- ۸- ابن مسعود و آیات سوره دخان..... ۸۰
- ۹- اختلاف عائشه رضی الله عنها بن حکم در خصوص برادرش..... ۸۲
- ۱۰- اختلاف میان ابن عباس رضی الله عنه بر برخی از صحابه درباره‌ی مفهوم سوره نصر..... ۸۴
- ۱۱- ابن عباس تعارض موعودمان نصیب را از بین می‌برد..... ۸۶
- ۱۲- گفتگوی علمی میان صحابه و رسول الله صلی الله علیه و آله..... ۸۹
- افزایش نسبت برداشت‌های غلط در این..... ۹۵
- نمونه‌هایی از آیاتی که معنایش را تغییر داده‌اند..... ۱۰۱
- اصلاحاتی در فهم برخی از مفاهیم..... ۱۰۱
- ﴿عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ﴾..... ۱۰۳
- ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾..... ۱۱۵
- ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾..... ۱۲۷
- ﴿لَا يَكُفُّ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾..... ۱۳۵
- ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ﴾..... ۱۴۷
- ﴿فَقُولَا لَهُ قَوْلَا لَنَا﴾..... ۱۵۵
- ﴿لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ﴾..... ۱۶۵
- ﴿وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾..... ۱۷۷
- ﴿الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ﴾..... ۱۸۵
- ﴿وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا﴾..... ۱۹۱
- ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِرِينَ﴾..... ۱۹۹

- ۲۰۳ ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾
- ۲۰۹ ﴿وَاللَّهُ أَمَرٌ بِهَا﴾
- ۲۲۱ ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾
- ۲۲۵ ﴿مَا قَرَضَانِي آلِ كِتَابٍ مِنْ شَيْءٍ﴾
- ۲۳۳ ﴿وَإِنْ جَنَّحُوا بِالسَّلَافِ فَاجْتَنَحْ لَهَا﴾
- ۲۴۱ ﴿أَنْ يَقُولُوا أَوْ يُصَلُّوا﴾
- ۲۴۷ ﴿أَمَّا الْبِرُّ فَانْقَسُوا فِيهَا﴾
- ۲۵۷ ﴿لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً﴾
- ۲۶۳ ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ﴾
- ۲۶۷ ﴿وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ﴾
- ۲۷۳ ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾
- ۲۷۷ ﴿هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾
- ۲۸۱ ﴿لَا تَسْجُدُوا لِلْإِسْطِطْنِ﴾
- ۲۸۷ ﴿وَلَوْ حَرَصْتُمْ﴾
- ۲۹۱ ﴿وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾
- ۳۰۱ ﴿خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾
- ۳۱۱ ﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾
- ۳۱۹ ﴿فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ... الظَّالِمُونَ... الْفَاسِقُونَ﴾
- ۳۴۱ ﴿وَقَبْلِكَ فِي السَّجْدِينَ﴾
- ۳۴۹ سخن آخر
- ۳۵۱ منابع مؤلف

مقدمه

إِن الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ، نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَعِذُّ بِهِ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهِ أَنْفُسَنَا وَ
سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا. مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلَا مَضِلَّ لَهُ، وَ مَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنْ لَا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، صَلَوَاتُ اللَّهِ وَ
سَلَامُهُ عَلَيْهِ، وَ عَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ.

کتاب چهارم از این مجموعه با عنوان «مجموعه گنجینه‌های قرآن» را که
به قرآن و موضوعات و اصطلاحات و علوم و گنجینه‌های آن اختصاص داده‌ایم،
به خوانندگان گرامی ارائه می‌دهیم.

انتخاب‌مان این بود که موضوع این کتاب، اصطلاح برداشت‌های برخی از
مسلمانان از آیاتی از قرآن باشد. برداشت‌های غلطی که داشته‌اند و تفسیرهای
مردودی که از [این دسته] آیات نموده، و با این برداشت‌ها و تفسیرها، مطالبی
اشتباه و باطل را نتیجه‌گیری کرده و مفاهیمی ناپذیرفتنی را از آن استنباط
نموده‌اند و بدین وسیله معانی آن آیات را تحریف کرده و وظیفه و کارکرد آنها را
عاطل و باطل ساخته‌اند. عنوان این کتاب را «اصلاحاتی در فهم برخی از آیات
قرآن» قرار دادیم.

قرآن کریم کتاب هدایت، و روح و زندگی [بخش]، و نور و روشنایی، و شفا
و دارو، و قانون و شیوه [ی زندگی] است، بی‌شک قرآن کتاب عقیده و ایمان، و

کتاب عبادت و اطاعت، و کتاب فقه و احکام، و کتاب دعوت و حرکت، و کتاب جهاد و رویارویی است.

قرآن کتاب مسلمانان، از اولین تا آخرین آنهاست. قرآن قانون اساسی آنان و سیستم [زندگی]، و رهبر و پیشوا و پیشاهنگشان است. قرآن مأموریت عملی و پویا و حقیقی در زندگی مسلمانان دارد، این کتاب - به اذن الله متعال - توانایی انجام و تحقق بخشیدن به این مأموریت را دارد، آن گاه که مسلمانان با صداقت و جرات اراده بدان روی آورده، و با اخلاص و مجاهده به وسیله آن پرورش یافته و با استقامت و هوشیاری با آن به حرکت درآمده، و با جرأت و شهامت به کمک آن با جاهل و جاهلیت به رویارویی و جهاد بپردازند، بی شک یاران گرامی رسول الله ﷺ به این شبهه بان روی آورده و پذیرایش گشتند قرآن نیز به بهترین شیوه مأموریت اش را به انجام رساند.

آیات قرآن کریم حقایق گوناگونی را عرضه داشته، و اصول واضح و مختلفی را بیان نموده، و مفاهیم معنیه و غنی قرآنی را ارائه می دهد. چه بسیارند مفاهیم قرآنی که آیات آنها را برای ما بیان می دارند و چه صادقانه و کامل و شامل و عظیم به آنها می پردازند.

در این زمانه پدیده های شگفتی در زندگی مسلمانان و سرزمین های شان پدیدار گشته، به گونه ای که جهل و نادانی در دسه ها و گروه های از مسلمانان انتشار یافته است، جهلی که عمیق و تمام عیار بوده و جهل مرکب است، جهل به اسلام و قوانین اش، جهل به قرآن و مفاهیم و اصول و قواء و احکام آن. بسیاری از مسلمانان نسبت به معانی و مفاهیم آیات قرآن ناآگاه اند. نسبت به ارشادات و راهنمایی های صحیح و درستی که از آن برگرفته می شود شناخت ندارند، لذا هنگامی که آیه ای یا آیاتی را برایشان توضیح و تبیین می نمای، و معانی و مفاهیم آن را بدانان عرضه می کنی از آنچه می شنوند شگفت زده می شوند و به دو گروه تقسیم می شوند: ۱- گروهی آن را تصدیق کرده و تحسین می کند.

۲- گروهی تکذیب کرده و مخالفت می‌ورزد. ای کاش برخی از اینان به عدم شناخت و آگاهی‌شان از معانی آیات بسنده و اکتفا می‌کردند و با اراده و اخلاص و به صورت واقعی در طلب تفسیرش برمی‌آمدند در آن حال از آن اطلاع یافته و بهره برده، و به دیگران نیز آگاهی داده و سود می‌رساندند. اما ناآگاهی‌شان نسبت به قرآن و مفاهیم آن [از یک سو]، و روی آوردن‌شان به سمت آیات آن [از سوی دیگر]، سبب شده تا آن را براساس خلق و خو، و امیال و آرزوها و دانش خود تفسیر نمایند. لذا تفسیرشان از آن آیات، و پرداختن‌شان به مفاهیم آن، و تفسیح معانی آن، ثمره و نتیجه‌ی جهل مرکب آنان و احوال مزاجی ناپذیرنی‌شان است.

چه بسیار از سخنان این نادان پیرامون آیات قرآن، و تحریف معانی آن توسط ایشان، و دگرگون کردن مفاهیم، و استنباط غلط‌شان از آن را شنیده و خوانده، و یا برای ما نقل شده است.

خدا می‌داند که چقدر این هجرم از زبان بر کتاب خدا، و سخن گفتن و نظر دادن درباره آن، آن هم بدون علم و آگاهی و خردمندی، و گستاخی نمودن درخصوص مفاهیم و حقایقش، و استدلال کردن و شاهد آوردن و استنباط غلط از آیاتش، ما را می‌آزارد.

چه بسیار از معانی قرآن که در این زمانه مخفی گشته، و چه بسیار حقایق قرآنی که پوشیده مانده، و چه بسیار از مفاهیم قرآنی که آشفته و تحریف شده است. به همین خاطر ما این کتاب را به موضوع تهاجم برخی از این نادانان به کتاب خداوند، و تحریف و دگرگون کردن مفاهیم آن توسط ایشان، اختصاص داده‌ایم. هدف ما از این کار اصلاح فهم این افراد- و کسانی که از آنان تأثیر می‌پذیرند- از این آیات، و تصحیح نمودن تفسیرشان نسبت بدان است و این که معانی و مفاهیم حقیقی را که این آیات بدان اشاره می‌کنند را برایشان تبیین نماییم.

این کتاب را با اشاراتی گذرا به: ۱- لزوم تدبر در قرآن، ۲- آسان بودن فهم و تدبر آن، ۳- هشدار نسبت به اظهار نظر غیر عالمانه و بدون دانش در تفسیر آن، ۴- اقسام قرآن از جهت تفسیر آن، شروع کرده‌ایم.

از مهم‌ترین علمی که نظرکننده در قرآن و تدبرکننده‌ی در آیاتش بدان نیازمند است و مهم‌ترین آدابی که در اثنای این کارها رعایت‌شان الزامی است سخن گفته‌ایم، هم‌چنان که از مواعی که نظرکننده در قرآن را از فهم و تدبر و تأمل نیکو، و اطلاع و آگاهی از معانی و مفاهیم و حقایق آن باز می‌دارد، [نیز] سخن گفته‌ایم.

بعد از آن به دهی رسول‌الله ﷺ رفته‌ایم به این اعتبار که ایشان ﷺ ضامن فهم نیکوی قرآن، رتوبیح دهنده‌ی مفاهیمی است که بر یاران گرامیش پوشیده مانده، و تصحیح کننده اشتباهاتی است که ایشان بدون قصد و اراده بدان گرفتار شده‌اند و معانی صحیح آنها را ارائه داده است. ما براساس آنچه کتاب‌های حدیث برای ما بیان داشته‌اند مثل نمونه از اصلاحات ایشان ﷺ در این باره را بیان داشته‌ایم.

سپس به همراه یاران رسول‌الله ﷺ درنگ کرده‌ایم، به این اعتبار که آنان نیز ضامن فهم نیکوی قرآن‌اند، دوازده نمونه از اصلاحات آنان در خصوص مفاهیم آیات قرآن، یا خطاهایی را که دیگران مرتکب شده و آنان به عنوان ناظران آیات به اصلاح آن پرداخته‌اند را بیان داشته‌ایم.

هدف ما از بیان این مثال‌ها از زندگی رسول‌الله ﷺ و یارانش این بوده که لزوم و وجوب تصحیح و اصلاح هر فهم و برداشت غلطی از قرآن، و تفسیر اشتباه آیات آن، و جواب دادن و نپذیرفتن هر آن که اقدام به چنین کاری کند، را روشن سازیم.

بقیه‌ی این کتاب را نیز به تصحیح تفسیر برخی از مسلمانان معاصر نسبت به آیاتی از قرآن و اصلاح برداشت‌های شان از آن، و استدلال‌شان بدان و گواهی آوردن‌شان از آن اختصاص دادیم.

سی آیه را نقل کرده‌ایم که فهم و دریافت برخی‌ها از آن، دچار خطا و اشتباه شده است به گونه‌ای که به شیوه‌ای صحیح آن را درک نکرده، و تفسیری درست از آن ننموده‌اند، در نتیجه معانی آن‌ها را مشوه و واژگون نموده، و مفاهیمشان را تحریف کرده، و حقایق‌شان را تباه ساخته، و دلالت‌های‌شان را از بین برده و عکس آنچه را که بیان داشته و القا کرده و الهام می‌نمایند، از آن بیرون کشیده و استنباط نمود، اند.

مجموعه‌ای از این آیات مختلف و مفاهیم آنها متنوع است، دسته‌ای از آنها آیاتی در خصوص ایمان و عقیده، و بخشی آیات در رابطه با جهاد و مجاهده، و گروهی آیاتی در زمینه دعوت عمل و حرکت، و تعدادی آیاتی حول موضوع اقتصاد و اجتماع، سیاست، تاریخ و احوال شخصیه است. آنچه این آیات را گرد هم آورده این است که همه آنها دارای ابعاد واقعی، و مفاهیمی اساسی، و ارزش‌هایی ضروری‌اند که در روزگار ما مورد نیاز است و به صورت عملی با آنها سروکار داریم.

برای این که فهم و برداشت ما از این آیات صحیح، و تفسیرمان از آن درست، و اصلاح سخن دیگران توسط ما مورد قبول واقع شود، به اذن پروردگار برای همه‌ی این‌ها بر روش و شیوه‌ای مطمئن، مستند، تکیه و اعتماد نمودیم:

۱- در برابر این آیات درنگ بی‌طرفانه و عالمانه را در پیشداوری داشتیم، و بدون هیچ تصمیمات و مصوبات از پیش تعیین شده، از دریای آنها گشتیم، و از آنها مفاهیم و حقایق و تصمیمات و مقررات‌شان را دریافت نمودیم.

۲- مطالعه و بررسی این آیات، و درنگ در برابرشان را به دراز کشیدیم، تا آنچه را القا و الهام می‌کنند دریابیم، و این کار را به خاطر دقت نظر، و استنباط و نتیجه‌گیری درست انجام دادیم.

۳- کوشیدیم که در آیات دیگری که در رابطه با موضوع این آیه‌ای هستند که در برابرش ایستاده‌ایم تأمل و بررسی نماییم، و آنها را روبروی خود و در کنار آن آیه قرار دادیم، و دلالت‌ها و مفاهیم را از همه‌ی این آیات بیرون کشیده و

استنباط نمودیم و مفاهیم آنها را به عنوان مکمل یکدیگر ارائه دادیم و این من باب تفسیر قرآن با قرآن است که بر هر تأمل کننده در آیات قرآن واجب است که چنین عمل کند.

۴- بر آنچه رسول الله ﷺ در توضیح معنا و مفهوم آن آیه بیان داشته اعتماد نمودیم. اگر یافت شده باشد. هم چنان که به سخنان صحابه و تابعین نیز در توضیح معنای آن اعتماد نموده ایم.

۵- به بررسی و مطالعه‌ی سخنان و نظرات مفسران پیشین درباره‌ی آن آیه پرداخته ایم و هرازگاهی برخی از سخنان شان را نقل کرده ایم تا برای ما و دیگران، اشتباه برداشت‌ها، غلط و نادرست از این آیه، و مخالفت این برداشت با سخنان علمای معتادین، مفسرین پیشین، برای مان آشکار گردد.

۶- برداشتی را که رد شده، و تفسیری را که ملغی کرده ایم به صورتی مطمئن و دقیق و صحیح بیان می‌کنیم، و به زبان صاحبان چنین برداشتی دروغ نبسته ایم و چیزی را که نگفته اند، آنان منتسب ننموده ایم. و در این باره به آنچه که خود مطالعه کرده ایم، یا شنیده ایم، افراد معتمد و راست گو برای مان نقل کرده اند، اعتماد نموده ایم.

و از خود گویندگان این برداشت‌ها یا نااهلیان، نامی نبرده ایم، تا اتهامی متوجه اشخاص نشده یا سبب هتک حرمت افراد نگردد. و تا اصلاح و تصحیح ما تبدیل به اختلافات شخصی نشود و این به این خاطر است که گوینده مورد نظر ما نیست، بلکه خود سخن و برداشت مورد نظر ما است. و وقتی که این سخن و برداشت اشتباه باطل و ملغی گردد، ان شاء الله هدف را محقق ساخته و به انجام وظیفه و تعهد اقدام نموده ایم.

این اصلاحات را به خوانندگان گرامی ارائه می‌دهیم، و به دنبالش کتاب دیگری را می‌آوریم که در آن مجموعه‌های دیگری از این اصلاحات را عرضه می‌کنیم و چه بسا همین کتاب را در چاپ بعدی گسترش داده و آیاتی را بدان

بیفزاییم که معانی‌شان تحریف شده، و مفاهیمی را به آن اضافه کنیم که صورت‌شان دگرگون و مشوه گشته است.

این امید را از خداوند داریم که اصلاح و تصحیح‌مان راست و درست، و سخن‌مان مقبول، و تفسیر‌مان صحیح باشد. عاجزانه از خداوند می‌طلبیم که قرآن کریم را بهار دل‌های‌مان، و نور سینه‌های‌مان، و برطرف‌کننده‌ی غم‌ها و ناراحتی‌های‌مان قرار دهد، و هرآنچه از آن را که نمی‌دانیم به ما یاد دهد، و هر آنچه از آن را که فراموش می‌کنیم به یادمان آورد، و در روز آخرت آن را دلیل و حجت شفاف کند، و ما قرار دهد.

و صلی الله علی سیدنا محمد [و علی آله و صحبه و سلم]

صوبلح: دوشنبه ۱۴۰۷/۴/۱ هـ

۱۹۸۶/۱۲/۱ م

دکتر صلاح عبدالفتاح خالدی